

TÓBIÁS ÁRON

A Rádió ostroma

Beszélgetés az esemény résztvevőivel

▼ **TÓBIÁS ÁRON:** A Rádió éjszakai ostroma egy hosszú-hosszú nap után következett. Már a délelőtti órákban érlelődött valami. Erről beszél most, a történelmi korszakváltás után néhány szemtanú. Legtöbben bíróság előtt is álltunk. A legsúlyosabb büntetést a régi rádiós, Földes Péter kapta. Kilencc esztendőtt ült a kádári időszak börtöneiben. Őt kérdezem: Amikor október 23-án bejöttél ide, a Rádióba, tapasztaltál valami szokatlant?

✔ **FÖLDES PÉTER:** Mindenki mondta a magáét. Várakozás volt, aggodalom, félelem és reménykedés. Mindenki érezte: az események központjában a délutánra meghirdetett diákfelvonulás lesz, amely meg fogja mutatni, hogy egész Budapest, az egész ország úgy érzi, eljött a cselekvés ideje. Fenn is, lenn is. A kormány, amely azokban az órákban teljesen a régi módon működött, ahhoz a nagyon primitív eszközhöz nyúlt, amihez minden elnyomó hatalom nyúlni szokott: betiltotta a felvonulást. Ezzel lehetett egyetérteni vagy egyet nem érteni, de mindenképpen a népakarat elnyomásának tűnt.

▼ **T. Á.:** Kuczka Péter költő, az 1956-os Írószövetség egyik vezető egyénisége.

✔ **KUCZKA PÉTER:** Mentünk a pártközpontba, ahol már ott volt az írószövetségi delegáció: Erdei Sándor, Zelk, Benjámín meg mások is. Ott volt Gerő Ernő, Apró Antal, Orbán László. Elmondtuk a mondókánkat. Kis vita után azzal küldtek el bennünket, hogy nem engedélyezik a tüntetést. Kint, a folyosón ott volt – egy kis csoport közepén – Marosán, aki a tőle megszokott demagóg módon kiabálta, hogy nem szabad engedni a tüntetést. Lövetni kell! Meglepve mentünk lefelé a lépcsőn, ekkor Orbán utánunk szaladt a lépcsőfordulónál, azt mondta: „Engedélyezzük a tüntetést. Álljatok az élére!”

✔ **F. P.:** Az események úgy hozták, hogy lehetőségem nyílt a cselekvésre. Telefonon Vásárhelyi Miklós jelentkezett: fontos lenne bemondani a rádióban a tüntetés betiltására vonatkozó belügyminisztériumi parancs visszavonását. Azt tudtam, hogy Nagy Imre és a legközvetlenebb munkatársai Vásárhelyi közelében vannak, így kívánságát haladéktalanul megpróbáltam megvalósítani. Egy nagyon rövid kommunikációban sikerült bemondatni a hírek elején.

▼ **T. Á.:** Ez huszárcsíny volt!

✔ **F. P.:** Igen. Nagyon rövid közleményt fogalmaztunk. Aláírtattuk a Rádió alelnökével, az azóta elhunyt Hartai Lászlóval, és beadtuk a bemondónak. Azután a központi szerkesztőségben körülbelül egy óra múlva értekezlet kezdődött, amelyen Benke és a Rádió néhány vezető munkatársa vett részt. Megszólalt a K-telefon, Benke Valéria vette fel, s olyasmit mondott: „Nem, kérem, ez lehetetlen, de meg fogom nézni.” Én rögtön tudtam, hogy miről lehet szó. Benke idegesen kiment a szobából. Néhány perc múlva visszatért. Halottsápadt volt. Újra megszólalt az a bizonyos K-telefon. „Igen, sajnós lement” – hallottam Benkét. A szobában síri csend volt. Én fölálltam és azt mondtam: „Kérem, én adtam le...” Benke rám nézett, és csak annyit mondott: „Hogy tehetett ilyet?” Én úgy emlékszem ma, harmincöt év távlatából, hogy ezt mondtam: „Akkor nincs értelme itt tovább tárgyalni.” Amikor kimentem a szobából, bizony jól körülnéztem, hogy mellém lép-e valaki civilben vagy egyenruhában, hogy elvigyen.

▼ **T. Á.:** Horváth Győző rádióriporter volt 1945 és '48 között, a koalíciós idők egyik rádiós sztárja, aki hosszú idő után került vissza újra a Rádióba.

✔ **HORVÁTH GYŐZŐ:** Ennek az volt az előzménye, hogy több, úgynevezett vándormunkahelyem egyikén főnököm volt Benke Valéria. Én 23-án véletlenül kerültem be a Rádióba, hogy megvágjam egy másorra tűzött riportomat. Dél körül indultam a Rádió felé. A Bajcsy-Zsilinszky út sarkán kiszálltam a földalattiból. Megláttam azt az óriási embertömeget, amely a Bajcsy-Zsilinszky úton a Margit híd irányába vonult. Derűsen, kedvesen, messze sugárzó boldogsággal. Amikor beértem a Rádióba, hátramentem a vágószobába, elkezdtem dolgozni a riporton. Nem sokkal később jöttek mondogatni, hogy emberek gyülekeznek a Bródy Sándor utcában, a Rádió épülete előtt. Aztán, amikor már úgy mondták, hogy tömegek, többen előrementünk. Bementem az elnöki szobába, ahol érdekes embe-

reket találtam. Engem is ott marasztalt Benke Valéria. Tehetetlenül várták az újabb jelentéseket, hogy mit látnak a Bródy Sándor utcai oldalról. A tömeg követeli, hogy a rádióban bemondhassák a tizenkét pontot. Zárójelben jegyzem meg, hogy esetenként tizennégy-tizenhat pontról is szó volt. És már akkor folyt a vita magunk között is, hogy mit lehet itt csinálni. Mindenesetre szólni kell az egybegyűltekhez. Nyolcan-tizen kimentünk a nem túl nagy erkélyre. Föltettem a kezem, hogy szót kérek. Hangosan azt kiáltottam, hogy „elvtársak!”. Egyöntetű hangorkán tört föl felé. Én még egyszer mondtam, amikor csönd lett: „Eltársak!” Visszhangzott a válasz: „Nem vagyunk elvtársak...” Mire én: „Akkor mik vagyunk?” A válasz: „Magyarok!” „Hát akkor, magyarok!” Óriási taps. Bejelentettem, hogy Benke Valéria kíván az itt lévőkhez szólni. Benke Valéria el is kezdte, mondott néhány politikusi mondatot. Hurrogás, füttykoncert fogadta, és a követelés: „Mikrofont az utcára, mikrofont az utcára...” Ezek után természetesen nem tehetett mást az erkélyen álló kis csoport, mint hogy visszavonult az elnökségi szobába. Azt mondtam: „Akkor menjünk le, és vegyünk föl, amit mondani akarnak.” A Múzeum utcai garázsépületekben voltak a hangoskocsik. Az egyikbe beültünk, és előrementünk. Ezt a bejáratot bárki, bármikor az egész éjszaka folyamán elfoglalhatta volna, és nem lett volna harc. A tömeg már hatalmas volt, a hangoskocsi csak úgy tudott bemenni a Rádió Bródy Sándor utcai főbejárata elé, hogy a tömeg egy része odaszorult a falhoz. A műszaki kollégák elkezdték előkészíteni a felvételt, és a körben állók elkezdték megbeszélni követeléseiket. Piros svájcisapkás, nagyon csinos, fiatal, feltehetőleg egyetemista lány olvasta fel a szöveget. Valaki elkiáltotta magát: „Mit jelent az, hogy egyenes adás? Kikapcsolják a mikrofonokat, kiteszik az ablakba a rádiót?” Mire mi összenéztünk, és azt mondtuk: „Nem, ez felvétel lesz, majd utána fogjuk megfelelő időpontban sugározni.” „Nem ezt akarjuk!” „Adást megszakítani, adást megszakítani, rádiót az ablakba!” Nem tudtunk mit csinálni. Azt mondtuk, hogy erre ez a berendezés alkalmatlan, visszamegyünk. Otthagytuk a kocsi.

► **T. Á.: És ezzel a vágókocsival törték be azután a felkelők a Rádió nagy kapuját.**

✓ **VÁSÁRHELYI MIKLÓS:** A parlamenti tüntetés után Losonczy Gézával és Pethó Tiborral együtt bemertünk a Magyar Nemzet szerkesztőségébe megnézni a különböző MTI- és külföldi rádiójelentéseket, amiből már kibontakozott a kép, hogy Pesten más is történik. Megjöttek a hírek a Sztálin-szobor előtti készülődésről. Csengett a telefon, Benke Valéria hívta Losonczyt. Elmondta, hogy a Rádió előtt egyre fenyegetőbben viselkedő tömeg gyűlt össze. Nagyon nehéz helyzetben vannak. Kért, hogy jöjjünk át, és segítsünk neki. Mi ennek minden további nélkül eleget tettünk. Már nem tudtunk a Bródy Sándor utca felőli kapun bemenni. Valaki várt bennünket a sarkon, és a Múzeum utca felől vitt be bennünket, és kísért föl Benke Valéria szobájába. Különös kép fogadott. Ott volt már Szántó Zoltán és a Rádió összes vezető beosztottja, irtózatosan megijedve. Már törtek be az ablakok. Kinéztünk, és azt láttuk, hogy a Bródy Sándor utca jobbra-balra feketéllik az emberektől. Benke Valéria elmondta, az a tömeg követelése, hogy kívánságaikat olvassák be a rádióba. Úgy gondoltuk, ezt a rendkívüli és állandóan növekvő feszültséget csak a követelés teljesítésével lehet leszerelni. Benke Valéria egyetértett velünk. Volt ott két-három, polgári ruhába öltözött magas rangú belügyi tiszt. Nagyon idegesek, nyugtalanok voltak. Ők is várták a parancsokat, amit ők egészen más vonalon kaptak. Benke betelefonált a pártközpontba, előadta elképzelését, amit a legridegebben elutasítottak: Gerő elvtárs fog beszédet mondani, az lesz a válasz... Nem sok jót vártunk a beszédétől.

► **T. Á.: Gerő Ernő dolgozószobájából ment egyenes adásban.**

✓ **V. M.:** Amikor ez a beszéd elhangzott, mi fölálltunk, és azt mondtuk, hogy nekünk itt már semmi tennivalónk nincs. Ez a párt hivatalos álláspontja, és ez az a politika, amit mi nem tudunk képviselni. Benke szemmel láthatóan kétségbe volt esve, mert ez lehetetlenné tette mindenfajta politikai megoldás lehetőségét a fasiszta, ellenforradalmi csőcseléknek nevezett tömeggel szemben. A hátsó kapun át távoztunk.

► **T. Á.: A hátsó kapun át békésen ki lehetett még jutni a Rádióból...**

✓ **V. M.:** Ez arra is jellemző, hogy mennyire nem volt szervezett ez a tüntetés, az emberek nem tudták, hogy kár a főkaput ostromolni, és ezt az óriási tüntetést rendezni, hiszen a Rádió területére rengeteg helyről, mindenfajta ellenállás nélkül tömegesen be lehetett volna jutni. Ha lettek volna ott tudatosan vezető szervezők, akkor mondhatták volna, hogy „ne vacakoljatok itt tovább, hátulról az egész épületet el lehet foglalni...”

✓ **F. P.:** Én azt gondoltam, hogy az estét a Rádióban kell töltenem. A legjelentékenyebb, meghatározó munkatársak ismét az elnöki szobában gyűltek össze. Ott volt Benke Valéria, emlékezetem sze-

rint Vásárhelyi Miklós, Losonczy Géza, Pethő Tibor és egy furcsa, úgynevezett moszkvai magyar vezető, Szántó Zoltán. Az emberek egyre nagyobb számban gyülekeztek a Rádió előtt, elhangzott a hírhedt Gerő-beszéd, amelyre még a konzervatívok is a fejüket fogják.

▼ T. Á.: És akkor következett az az éjszaka, ami nagyon hosszúnak tűnt a Rádióban bennrekedtek számára.

▼ F. P.: Olyan hosszú éjszaka volt, hogy mint minden viharos eseményre, ahányan vannak, annyiféleképpen emlékeznek. Amikor nagyon sokan voltak már az utcán, de viszonylag még békés volt a levegő, többen azt tanácsoltuk Losonczy Gézának, hívja föl Nagy Imrét, kérje meg, jöjjön ide, és csendesítse le az embereket. Losonczy föl is hívta, beszélt vele. Nagy Imre abban a felzaklatott helyzetben nem kívánt a Rádióhoz jönni, mert nem tartotta helyesnek az ottani megjelenését.

▼ T. Á.: Most párhuzamosan elmondom Nagy Imre jelenlétét a Parlamentben. Késő este volt, amikor Nagy Imre odaérkezett. A tömeg már várta. A Parlament előtti téren eloltották a lámpákat, hát ha hazamennek az emberek, megunják a várakozást, de a tömeg nem engedett. Kétszázezer ember változatlanul követelte Nagy Imrét. Táskájukból, a zsebükből előhúzták az aznapi újságot, a Szabad Népet, az Esti Budapestet, meggyújtották, és tíz- meg tízezernyi kis fáklya várta, hogy történjék valami. Nagy Imre megérkezett. Ott voltam a Parlamentben, közvetlenül mellette, éreztem, hogy közvetíteni kellene a beszédét, amit majd az erkélyről el fog mondani. De sem mikrofon, sem rádiós felszerelés nem volt. Felhívtam Benke Valériát, aki utasított, hogy álljak Nagy Imre mögött, és próbáljam közvetíteni a beszédet, a Rádióban pedig egy gyorsíró nő fölveszi. Így is történt. Nem részletezem a beszéd hangulatát. „Eltársak!” „Nem vagyunk mi elvtársak...” Csak erre emlékeztek. A beszédet azután legépelték, s ezzel ment ki Szepesi György a Bródy Sándor utcai erkélyre, hogy felolvassa a tömegnek. A tömeg lehurrogtá. Nem volt kíváncsi a beszédre, ők akartak a rádión keresztül megszólalni.

▼ F. P.: Ez tipikus forradalmi pillanat volt, az emberek nem a vezetők beszédeire, hanem a saját szenvedélyük diktálta szavakra voltak szomjasak.

▼ H. Gy.: Engem kértek meg, hogy mutassam meg a hátsó kijáratot Losonczy Gézának, Pethő Tibornak és Szepesi Györgynek. Hozzá tartozik a tényekhez: engem is hívtak, hogy menjek velük vagy a pártközpontba, vagy a Parlamentbe. Úgy gondoltam, ha a sors engem ide vetett, akkor nekem itt a helyem. Azt nem tudom, hogy ha akkor elém vetítik, milyen lesz ez az éjszaka, és milyen lesz a hajnal, ott maradok-e. Egy idő múlva az őrség parancsnoka már jelentette Benke Valériának, hogy kívülről lőnek az embereire. Harmincnégy év óta ez is mindig vitatéma. Számtalanszor elmondtam, nem tudok arra válaszolni, hogy ki lőtt először. És szerintem senki sem tud válaszolni. Ezt követően már nemcsak egyre több ablaküveg tört be, hanem lövéseket is lehetett hallani. Először csak innen-onnan, aztán egyre többet, szinte sortűszerűen. A szemben lévő tetőkön emberi alakokat lehetett látni. A legborzalmasabb fél óra az volt, amikor a folyosóról szabályos tűzharc hangjait lehetett hallani. Géppisztolysorozat, revolverlövéseket sorozatban, kiabálásokat: „Ide lőj, gyere te, gazember...” És mi csak ültünk a sötét szobában. Egyszer csak berúgták az ajtót. Mindenre el voltunk készülve. Két géppisztolyos férfi állt meg az ajtóban, és ránk szegezett pisztollyal azt kérdezték: „Kik vagytok?” Szinte egyszerre szólaltunk meg: „Újságírók.” „Igen? Újságírók? Hazudtatok eleget, ezentúl mondjatok, írjatok igazat!”

▼ F. P.: Egyszerre fölcsapódott a kis szoba ajtaja, ahol összezsúfolva álltunk. Fegyveresek léptek be. Az első egy alacsony termetű fiatalember volt, nagy puskával a hátán, s csak ennyit mondott: „Itt én vagyok a kapitány. A bátyámat megöltétek, Víz vagyok.” Én pontosan emlékeztem rá, hogy valamelyik egyházi per egyik vádlottja egy Víz nevű, pesterzsébeti fiatalember volt, akit kivégeztek. „Kik vagytok?” – kérdezte. „Rádiósok.” Egyikünk hivatkozott a Nagy Imre-csoporttal való szoros kapcsolatra. A felkelő azt mondta, hogy most akkor igazolatnak bennünket. Valaki, aki már nem él, igen bravúrosan, a saját igazolványával mentette meg a közöttünk meghúzódó egyik ávos törzstisztet. Ezután Víz azt mondta: „Ha ti valóban Nagy Imre köréhez tartoztok, akkor vigyetek el hozzám, hogy elmondjuk a felkelők követeléseit.” Az erősen megsérült épületben hátulról előrejöttünk a szétrombolt telefonos részlegen át, kimentünk a Bródy Sándor utcába, és elindultunk Nagy Imre vélt tartózkodási helye felé.

EPILÓGUS

➤ T. Á.: Itt álltunk a Rádió bejárata előtt, amikor megérkezett Földes Péterhez régi cellatársa, Tabódy István katolikus lelképásztor, akinek életsorsa kicsit hasonlít Márton Áronéhoz, a híres-neves püspökéhez. Márton Áron az első világháborúban huszártiszt volt, utána lett pap s Erdély püspöke. Tabódy István is huszártiszt volt a második világháborúban, azután recski rab, végül lelképásztor. Szeminarista volt, katolikus papnövendék '56-ban, amikor értesült a Rádió ostromáról. És most találkozott Földes Péterrel.

➤ TABÓDY ISTVÁN: Amikor a Rádión ezt a márványtáblát látom, az jut eszembe, hogy minden áldozat nemes, bármelyik oldalon állt is az illető. Az *Evangéliumban* is az áll, hogy senki sem adhat többet, mint aki életét adja. Tisztelni kell a másikat még akkor is, ha a barikád másik oldalán állt. De még sokkal értékesebb volna, ha nemcsak a halottak békélnének meg egymással az egymás melletti sírban, hanem mi, élők is. Ha tisztelnénk egymásban a másféleséget, a más fölfogást is, és nem gondolnánk azt, hogy az eleve gonosz, akinek más a felfogása, mint az enyém. És ha mi a hazánkat szeretve egy közös célért teszünk erőfeszítéseket, mindenki azon a helyen, ahová sorsa állította, akkor azt gondolom, hogy ezek a halottak, akiknek a neve itt föl van jegyezve erre a táblára, és azok is, akiké nincs, mind nagy áldozatot hoztak egy olyan célért, amelyet nekünk kellene megvalósítanunk a jövőben.

➤ T. Á.: ...amelyben mi, még élők is benne foglaltatunk...

